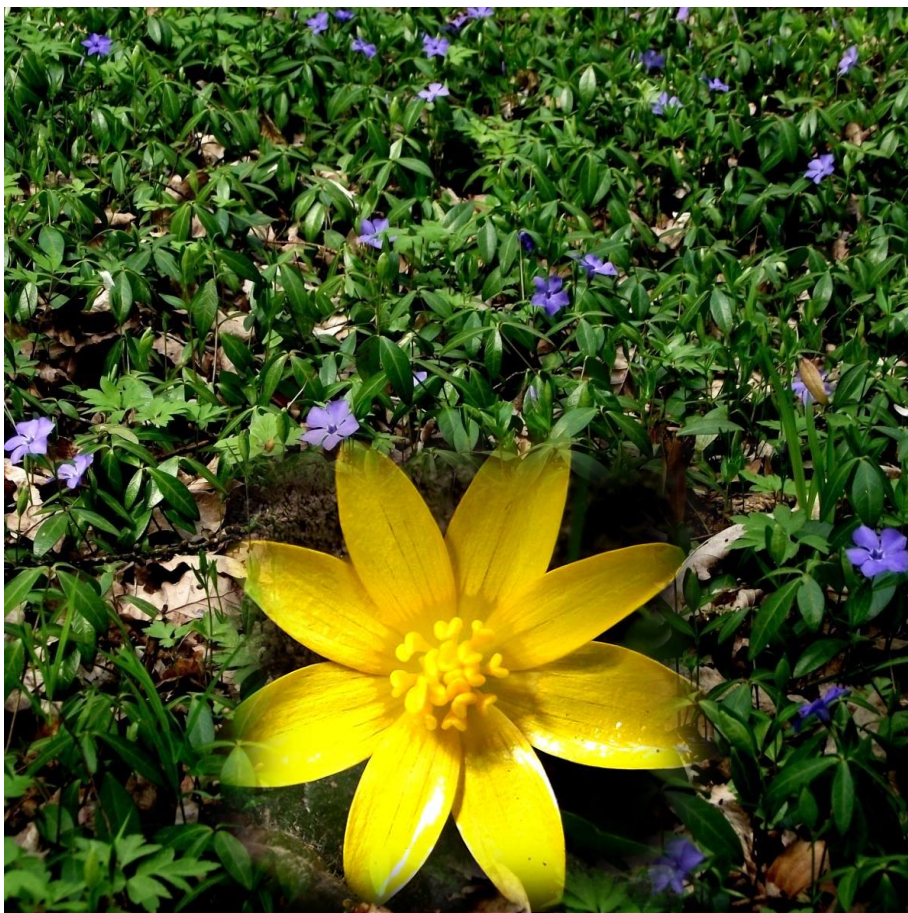

Золотопотіцький центр позашкільної
роботи з учнівською молоддю
Гурток юних фотонатуралістів

ПЕРВОЦВІТИ
НАШОГО КРАЮ

2015 р.

За вікном ще панує зима, але про весняне тепло нам нагадують перші вісники пробудженої природи – первоцвіти. Первоцвітам не страшні ані сніг, ані злі морози – до всіляких примх природи ці ранні квіти добре пристосувались.

Первоцвіти мають ще іншу назву – ефемероїди. Це слово грецького походження і в перекладі означає «швидкоплинний», «скороминучий». Таку назву вони отримали через те, що дуже швидко зацвітають. Первоцвіти ще восени готуються до весни, накопичуючи в своїх цибулинах запаси поживних речовин, щоб вчасно зустріти весну та порадувати нас своєю красою. Тому, зірвавши всього одну стеблину з трьома первоцвітами, ми знищуємо 45-60 насінин. А для того, щоб виросла, наприклад, доросла квітуча конвалія потрібно аж 7-8 років.

Рідкісні рослини та первоцвіти охороняються Червоною Книгою та Законами України. Тому наша мета – привернути увагу людей до проблеми охорони та збереження ранньоквітучих рослин, навчити їх відчувати, розуміти та оберігати цю надзвичайну красу, розвивати почуття відповідального ставлення до природи, формувати екологічну культуру, природоохоронні навички.

В березні – квітні в нашому краї зацвітає понад 30 видів рослин. Ось найвідоміші з них.

ЗБЕРЕЖІМО ПЕРВОЦВІТИ !!!

Дуже швидко з «лиця Землі» зникають усі види підсніжників та інших первоцвітів.

Україні вже зникло майже 50 видів рослин. І цей процес триває... Ще трішки і ми більше ніколи не зможемо милуватись їх красою, а наші діти та онуки будуть знати про них лише з книг та оповідей. Бо, ми, «дбайливі господарі» та «шанувальники краси» вже встигли зірвати їх та прикрасити ними власні оселі. А через день викинути їх на смітник, через те, що зів'яли. Підсніжники, проліски, шафран – це все жертви людської зажерливості та бездумності. Заради грошей щороку знищуються тисячі цих видів рослин. Не зупиняє «торгівців красою» і те, що ці первоцвіти занесені до Червоної Книги, а деякі зовсім знаходяться на межі зникнення.

Охороною природи займається наука екологія, державні і громадські організації, навчально-виховні заклади. Свій маленький вклад у природоохоронній діяльності вносять і вихованці гуртка юних фотонатуралістів.

Не завдаючи ніякої шкоди рідкісним рослинам, юні фотонатуралісти, за допомогою засобів фотомистецтва, доносять їх дивовижну красу і природну досконалість до своїх друзів, однокласників, односельчан.

ПІДСНІЖНИК ЗВИЧАЙНИЙ

Підсніжник звичайний, підсніжник білосніжний
(лат. *Galanthus nivalis* L., підсніжник Воронова
(лат. *Galanthus woronowii*).

Багаторічна цибулинна рослина **родини амарилісових**. **Цибулина** 1-2 (3) см в діаметрі, біла, з жовтуватими оболонками. **Стебло** слабо ребристе, 10-30 см заввишки, з однією звислою квіткою, що виходить з пазухи перетинчастого **приквітка**. **Листки** (їх два) широколінійні, 1,5-2 см завширшки, на верхівці – з потовщенням (ковпачком), під час цвітіння значно коротші за стебло. **Квітки** – три пелюстки, правильні, двостатеві, з віночкоподібною шестироздільною білою оцвітиною; зовнішні листочки оцвітини 15-20 мм завдовжки, видовжено-оберненояцеподібні; внутрішні – до 11 мм завдовжки, виїмчасті, із зеленою нирковидною плямою. **Плід** – коробочка. **Цвіте** у лютому – березні. **Розмножується** цибулинами і насінням. **Цибулини отруйні!**

Поширення: урочище «Костільники» (на південь від Золотого Потоку); біля с. Рублено.

Використання: лікарська, декоративна рослина.

Занесений в Червону книгу України.

ПЕЧІНОЧНИЦЯ ЗВИЧАЙНА

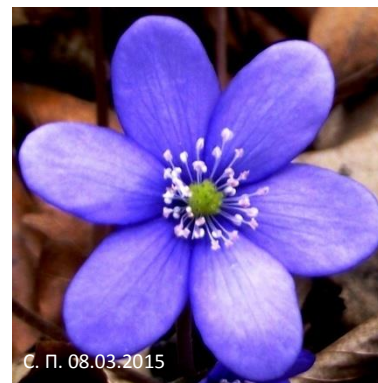

Печіночниця звичайна, лат. – *Hepatica nobilis* Mill, синоніми: *Hepatica triloba*, *Anemone hepatica*, *Fistulina hepatic*, родини жовтецевих – *Ranunculaceae*.

Багаторічна трав'яниста рослина з **родини жовтецевих**, 8-15 см заввишки, з чорним кореневищем і прикореневими листками. **Листки** (3-7 см завдовжки) довгочерешкові, трилопатеві, біля основи серцеподібні, з цілокрайми, яйцеподібними опущеними лопатями, знизу пухнасті. Вони зимують зеленими під снігом. Влітку ці листки відмирають, а замість них після весняного цвітіння розвиваються молоді. Квітконосні **стебла** опущені, поодинокі, одноквіткові, виходять з пазух лускоподібних листків кореневища, з покривалом із трьох цілісних зелених листочків, зібраних кільцем при основі квіток. **Квітки** (12-20 мм в діаметрі) правильні, двостатеві з простою віночкоподібною вільнопелюстковою оцвітиною. Пелюсток 8-10, рідко – 6. Вони блакитні, рідше рожеві або білі. Тичинок і маточок багато, зав'язь верхня.. На ніч та в сиру погоду квітки закриваються і поникають, впадаючи у своєрідний сон. Це пристосування для захисту органів розмноження. **Плід** – збірна опущена сім'янка. **Цвіте** у березні. **Розмножується** насінням.

Поширення: росте в листяних і хвойних лісах.

Використання: лікарська, декоративна рослина.

У народній медицині здавна використовують листки печіночниці при хворобах печінки, при ревматизмі, як кровоочисний і сечогінний засіб, що й обумовило її назву. Дія: протизапальна, жовчогінна, антисептична.

Свіжа рослина отруйна!

МЕДУНКА ЛІКАРСЬКА

С. П. 08.03.2015

Медунка лікарська (*Pulmonaria officinalis*);
смоктунчики, щемелина звичайна.

Багаторічна трав'яниста рослина родини шорстколистих з висхідним кореневищем і тонкими придатковими коренями. **Стебло** ребристе, 10—40 см заввишки, прямостояче, вкрите жорсткими залозистими волосками. **Прикореневі листки**, зібрані в розетку, серцевидно-яйцевидні, на довгих черешках, загострені, вкриті білуватими плямами. **Стеблові листки** дрібніші, середні та верхні — сидячі, напівстеблообгортні. **Квітки** середньої величини, правильні, двостатеві, зібрані завійками на верхівках стебел, чашечка п'ятироздільна, дзвоникovidна покрита короткими жорсткими волосками. **Віночок** трубчастий, спочатку червоний, потім фіолетовий, після запилення — блакитний. Тичинок 5, маточка одна, зав'язь верхня. **Плід** — сухий, складається з 4 кулястих горішків, вкладених в дзвонову чашечку. **Цвіте** у березні — червні. **Розмножується** вегетативно і насінням.

Поширення: в тінистих листяних лісах і в чагарниках.

Використання: лікарська, медоносна і декоративна рослина.

Корисні властивості медунки. До складу рослини входить дубильні речовини, танін, кремній, йод, залізо, біологічна речовина, каротин, аскорбінова кислота, алкалоїди, марганець. Медунка є найкращими ліками при захворюванні легенів, за рахунок сапоніну, таніну воно є пом'якшувальною, відхаркувальну засобом, тому її рекомендується вживати при інфекційних захворюваннях верхніх дихальних шляхів.

Діючі речовини: слизи, флавоноїди, аллатоїн, кремнієва кислота та інші мінеральні речовини, алкалоїд пірролізидін.

ЧИМЕРНИК ЧЕРВОНУВАТИЙ

С. П. 08.03.2015

Чимерник червоніючий (лат. *Helleborus purpurascens*).

В народі його часто плутають із сон-травою. Квіти справді дуже схожі, але інші частини рослин зовсім різні. Багаторічна вічнозелена рослина **родини жовтецеві** (*Ranunculaceae* з горизонтальним, товстим (до 10 мм), **кореневищем** і численними шнуроподібними темно-коричневими корінцями. **Стебел** декілька, вони безлисті, заввишки 15-30 см, зверху розгалужені, спочатку з фіолетовими, іноді червонуватими, потім зеленими **приквітками**. Прикореневі **листки** з довгими черешками, розділеними на 5-7 сегментів. Сегменти цілісні або 2-3-роздільні майже до основи на гостропилчасті частки. **Квітки** широко-дзвоникоподібні, пониклі, фіолетово-червонуваті, іноді з жовто-зеленими пасмами, Маленькі пелюстки-нектарники трубчастої форми, жовті. Плоди – збірні листівки з чорними насінинами, – дорівають в травні – червні. **Цвіте** з березня по квітень.

Поширення: Росте переважно в темнохвойних та букових лісах.

Використання: лікарська, медоносна і декоративна рослина. Коріння чимерника отруйні, але в гомеопатичних дозах використовується при лікуванні багатьох захворювань.

Занесено до Червоної книги України.

С. П. 26.03.2015

С. П. 08.03.2015

ПІДБІЛ ЗВИЧАЙНИЙ

Підбіл звичайний, мати-й-мачуха (*Tussilago farfara*).

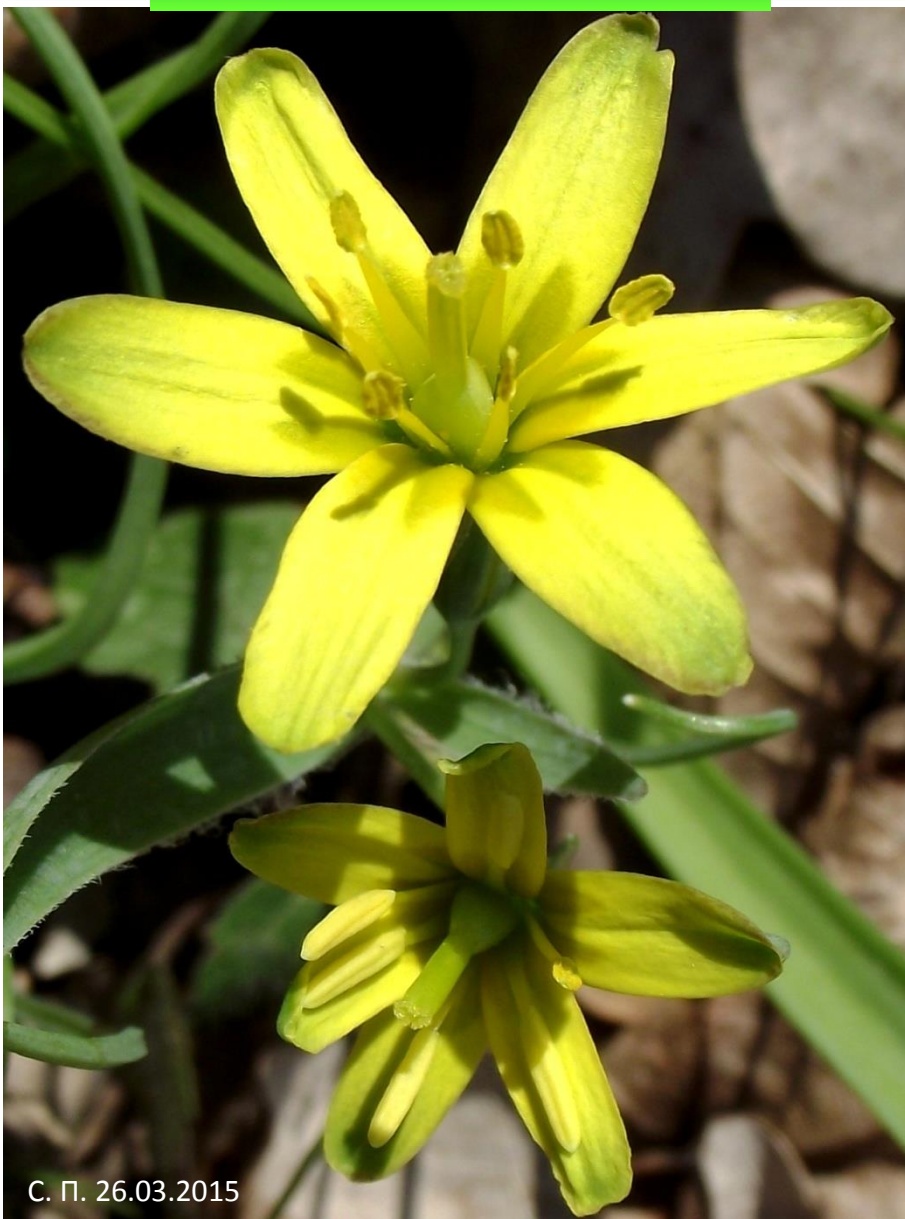
З родини айстрових – Asteraceae (Compositae).

Багаторічна трав'яниста рослина (10-25 см заввишки) з **повзучим, товстим кореневищем**. Навесні утворюються тільки квітконосні безлисті опушені пагони з численними дрібними лускоподібними листочками. **Листочки** притиснуті, яйцеподібно-ланцетні, бурувато-червоні. Після цвітіння утворюються укорочені пагони з розеткою прикорневих листків. **Листки** (10-25 см завширшки) округло-серцеподібні, кутасті, нерівнозубчасті, зверху голі, знизу – білоповистисті. **Кошики** (20—25 мм у діаметрі) поодинокі, після цвітіння пониклі. Квітколоже плоске, голе, крапчасто-ямчасте. Обгортка дзвоникувата, однорядна, листочки обгортки лінійно-ланцетні, зеленуваті, по краях білуватоплівчасті, **квітки** жовті, крайові – язичкові, маточкові, серединні – трубчасто-дзвоникоподібні, на верхівці п'ятизубчасті, двостатеві. Тичинок п'ять, маточка одна, зав'язь нижня, **Плід** – довгасто-циліндрична сім'янка (3,5-4 мм) з чубком довгих білуватих волосків. Квіти пахнуть медом. **Цвіте** в березні – квітні. **Розмножується** насінням.

Поширення. Росте на схилах, у ярах, по берегах річок і озер, на окраїнах вільхових боліт. Тіньовитривала рослина.

Використання: декоративна, лікарська і медоносна рослина. Як лікарська рослина мати-й-мачуха застосовується, насамперед, при запальних захворюваннях дихальних шляхів і легенів як відхаркувальний і пом'якшувальний засіб. Ця рослина допомагає при подразненнях слизової оболонки шлунка, кишечника, порожнини рота. У народній медицині рослину використовують як ранозагоювальний засіб.

ЗІРОЧКИ ЖОВТІ

С. П. 26.03.2015

Цибулька гусяча (лат. *Gagea lutea*), часник жовтий.

Міжнародна назва роду дана рослині на честь англійського ботаніка Томаса Гейга (англ. Gage). Видова назва «*lutea*» латинською означає «жовтий». Українську назву «гусяча цибуля» рослина дістала за те, що її дуже люблять гуси.

Багаторічна цибулинна гола рослина **родини Лілійних**. **Цибулина** одна, видовжено-яйцевидна, з бурувато-сірватими оболонками. **Стебло** (10-30 см) прямостояче, вгорі розгалужене, між основою і суцвіттям безлисте. **Прикореневий листок** одиничний, широколінійний, плоский, 6-12 мм завширшки, на верхівці різко відтягнутозагострений, з ковпачком. **Квітки** двостатеві, правильні. Зонтоподібне **суцвіття** мають 3-7 (рідше 10-12) квіток з двома майже супротивними, по краю пвутиннистоопущеними листками при основі; **оцвітина** проста, віночкоподібна, шестичленна, жовто-зеленого забарвлення. **Тичинок** – 6, **маочка** тригранна з верхньою зав'яззю. **Плід** – куляста коробочка. **Цвіте** у березні – квітні. **Розмножується** цибулинами і насінням.

Поширення. Росте по лісах, чагарниках, садах, схилах, особливо на перегнійному ґрунті.

Використання: лікарська, декоративна рослина.

Відомо, що вся рослина містить часникову ефірну олію, в складі якої є сірка, що відобразилось у народній назві «часник жовтий». У народі для гоєння ран використовують подрібнені свіжі цибулини. Відвар цибулинок вживають від астми, водянки й жовтяниці. Цибулини зірочок жовтих їстівні. Листки рослини використовують для приготування ранньовесняних салатів.

ЖОВТЯНИЦЯ ЧЕРГОВОЛИСТА

С. П. 26.03.2015

Жовтяниця черговолиста (лат. *Chrysosplénium alternifolium*) – рід багаторічних або однорічних рослин родини ломикаменеві (*Saxifragaceae*).

Багаторічна трав'яниста блідо-зелена розсіяно волосиста рослина. Рано навесні, тільки розтане сніг, у вологих листяних лісах, вільшняках, по берегах струмків, канав зацвітає ця тендітна невелика рослина. Зростаючи чималими групами, вона часто утворює своєрідні зелено-жовті барвисті плями. **Рід** налічує 57 видів. **Стебло** соковите, гранчасте, голе або волосисте 5-15 см заввишки. **Листки** округло-нирковидні, по краях великозарубчасті; прикореневі – довгочерешкові, в розетці; стеблові – чергові, короткочерешкові. Верхні приквіткові листки жовті, скупчені навколо зібраних у щиток дрібних квіток. **Квітки** правильні, дрібні, утворюють верхівкові суцвіття у вигляді плоского півзонтика, оточеного жовтуватозеленими верхівковими листочками, які відіграють роль пелюсток. **Пелюсток** у квіток немає. Їх роль відіграють верхні приквітки, які добре виділяються серед зелені і приваблюють комах. **Чашечка** 4-роздільна, з нерівними лопатями: 2 з них більші від інших. У першої квітки чашечка 5-роздільна. **Чашолистки** із середини золотисто-жовті. **Тичинок** – 8, **стовпчиків** – 2. **Цвіте** у квітні – червні. Запилюють квітки мухи, бджоли та інші дрібні комахи. Але відбувається й самозапилення. **Плід** – одногнізда коробочка що розкривається двома стулками.

Поширення. Ростає на вологих місцях у лісах та ярах, по берегах струмків, боліт, біля канав.

Використання: медоносна, декоративна рослина. Рослина *неофіційна*. Хімічний склад ще не вивчено. Використовується в народній медицині.

РЯСТ ЩІЛЬНИЙ

С. П. 26.03.2015

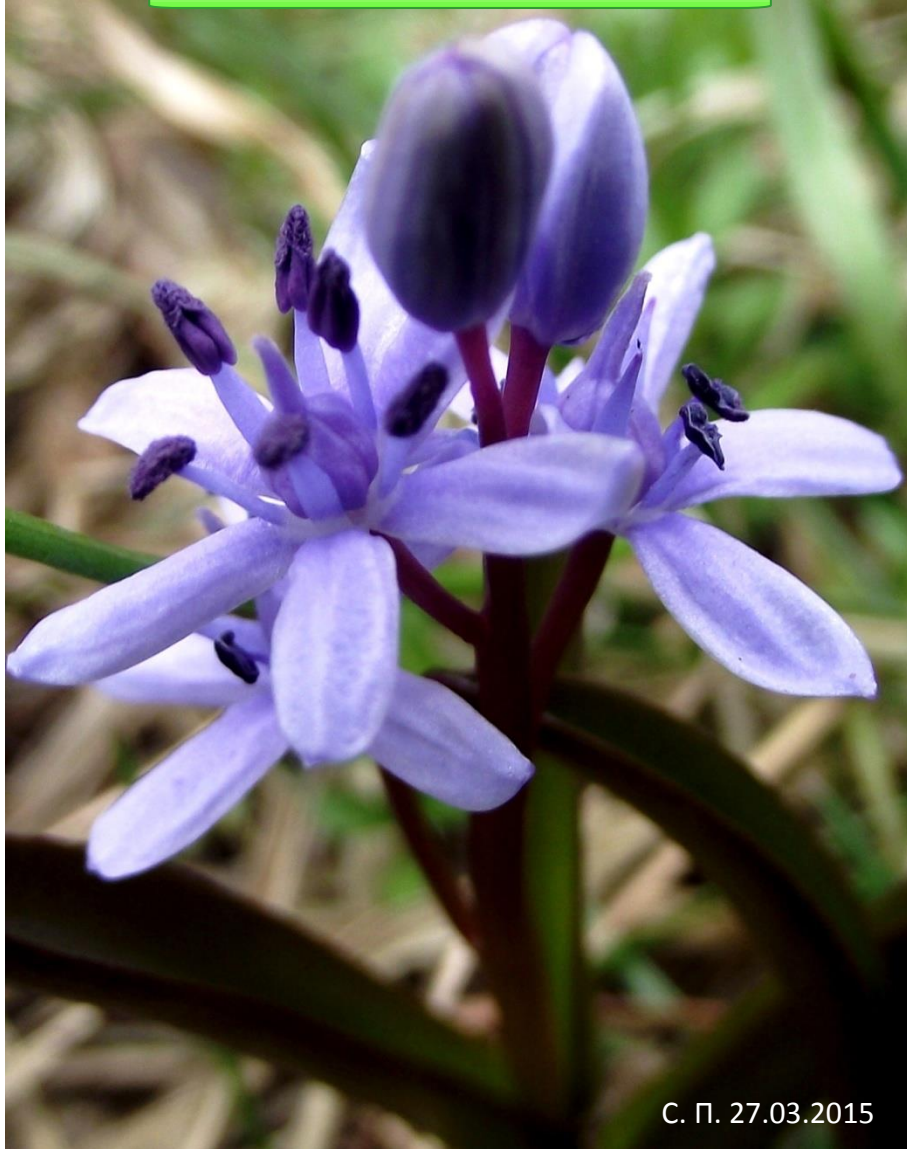
Ряст бульбистий, ряст Галлера (лат. – *Corydalis solida*), ряст Пачоського (*Coridalis paczoski*).

Невелика (10-30 см заввишки), ефемероїдна рослина з родини **руткових** (Fumariaceae). Рослина тонка і слабка, з гілястим звивистим червонуватим стеблом з підземною бульбою при основі. На початку вегетації воно практично лежить на поверхні землі. **Бульба** спочатку щільна, майже яйцеподібна, пізніше порожниста і набуває форми широкого конуса, з верхівки якого виходить **стебло** з двома черговими черешковими двічі трійчастими листками. Частки **листка** глибоко дво-, трироздільні або надрізані, довгасті, при основі клиноподібні. **Квітки** неправильні, фіолетово-рожеві, лілові, червонуваті або білі з цілісними приквітками і тонкими шпорами. Шпори бузкові, вічко пурпурове. Квітки зібрані у верхівкові китицеподібні **суцвіття** по 8-12 штук. **Оцвітина** подвійна. Чашолистків два, вони дрібні і рано опадають. **Віночок** роздільнопелюстковий, з чотирма попарно супротивними пелюстками, верхня пелюстка зі шпоркою. **Тичинок** дві, **маточка** одна, з одним нитчастим стовпчиком і головчастою приймочкою. Зав'язь верхня. **Плід** – стручкоподібна двостулкова коробочка, плодоніжки втричі коротші за плід. **Цвіте** у березні – квітні. **Розмножується** бульбами і насінням. Розвиток рослини починається ще восени. Саме в цей час на бульбі закладається брунька. З неї за зиму виростає довгий росток, який навесні швидко з'являється на поверхні ґрунту.

Поширення. Росте в світлих листяних лісах і по чагарниках. Рослина тіньовитривала.

Використання: декоративна, медоносна рослина.

ПРОЛІСКА ДВОЛИСТА

С. П. 27.03.2015

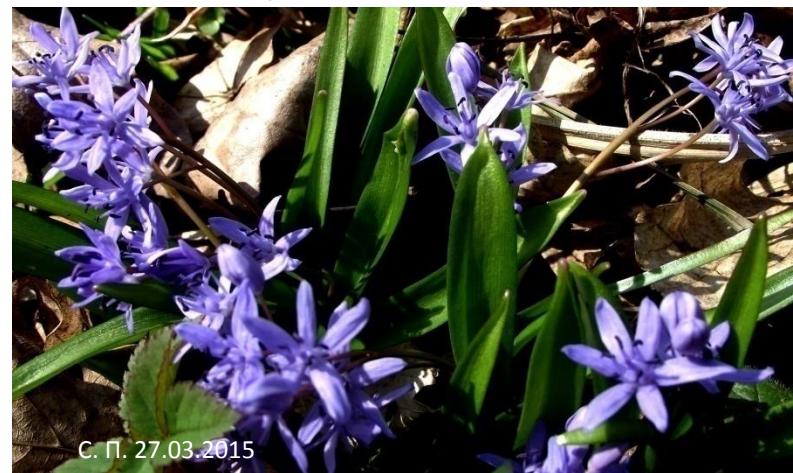
Проліска дволиста (*Scilla bifolia* L., *Scilla nivalis* Boiss.).
Місцева назва – пролісок. З родини лілійних (Liliaceae).

Ефемероїда рослина родини лілійних (6-20 см заввишки) з підземною цибулиною, величиною як горіх ліщини. **Стебло** безлисте, циліндричне, голе, квітконосне. Рослина має два, рідко три прикореневих листки, що своїми піхвами обхоплюють стебло до середини її довжини. **Листки** широколінійні, жолобчасті, звужені до основи і закінчуються ковпачкоподібною верхівкою. **Квітка** правильна, роздільнопелюсткова. **Оцвітина** проста, віночкоподібна, складається з шести простертих блакитних пелюсток. **Квітки** зібрані по 2-10 у рідкі китиці. Квітконіжки спрямовані вгору, звичайно вдвічі довші за квітку. Тичинок шість, маточка одна, стовпчик нитчастий, приймочка маленька, зав'язь верхня. **Плід** – чорна, тупотригранна коробочка. **Цвіте** у березні – квітні.

Розмноження. Розмножується цибулинами і насінням.

Поширення. Проліска дволиста росте у листяних і мішаних лісах, по чагарниках. Тіньовитривала рослина.

Використання: декоративна, медоносна і лікарська рослина. **Потребує дбайливого використання і охорони!**

С. П. 27.03.2015

ПШІНКА ВЕСНЯНА

С. П. 27.03.2015

Пшінка весняна (лат. *Ficaria verna*), м. н. – маслянка.

Невелика (9—30 см заввишки) ефемероїдна ранньовесняна рослина з **родини жовтецевих** з пучком бульбоподібно потовщених додаткових коренів при основі стебла. **Стебло** висхідне, тонке, просте або розгалужене у верхній частині, як і вся рослина, голе. **Листки** (2-5 см у діаметрі) блискучі, округло-серцеподібні, виїмчасто-зарубчасті; верхні кутасті або трохи лопатеві, при основі широкосерцеподібно виїмчасті, з розсунутими лопатями, що не перекривають одна одну. При основі черешків білі, видовжені вивідкові бруньки. Нижні листки довгочерешкові, середні й верхні на коротших черешках. **Квітки** по одній-дві на верхівці гілок, правильні (2,5-3,5 см у діаметрі). **Оцвітина** подвійна. **Чашечка** з трьох вільних листочків. **Чашолистки** (6-10 мм завдовжки) широкояйцеподібні, жовтувато-зеленуваті, тонкоплівчасті. **Віночок** (10-17 мм) роздільнопелюстковий, з 8-10 видовженими оберненояйцеподібними, золотисто-жовтими, блискучими пелюстками. При основі пелюсток є медова залозка, вкрита лусочкою. **Тичинок і маточок** багато. **Плід** – збірна сім'янка. Плодик (2-4 мм) до основи сплюснутий. **Цвіте** в березні – травні. **Розмножується** насінням.

Поширення. Ростає в листяних і мішаних лісах, в садах.

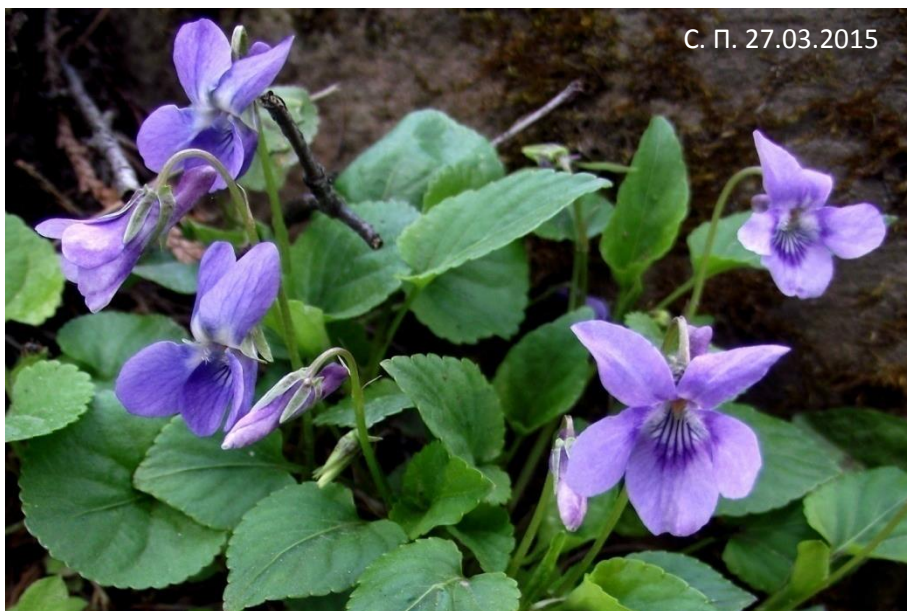
Практичне використання. Харчова, медоносна, лікарська, отруйна, декоративна рослина.

Листки й кореневі бульби вживають в їжу до цвітіння. Рослина стає токсичною після відцвітання. У ній з'являються отруйні алкалоїди: хелідонін і хелеритрин. Листки вживають в їжу у вигляді салатів і супів, кореневі бульби вареними.

ФІАЛКА ЗАПАШНА

С. П. 27.03.2015

С. П. 27.03.2015

Фіалка пахуча (лат. *Viola odorata*), кінські копитця.

З родини фіалкових – Violaceae.

Багаторічна трав'яниста ранньовесняна рослина, 5-15 см заввишки, з **прикореневою розеткою** при основі **стебла**, з повзучим малорозгалуженим кореневищем і повзучими надземними пагонами. **Листки** чергові, широкоовальні, ниркоподібні або округло-яйцеподібні, при основі глибокосерцеподібні, верхівка листової пластинки тупа, по краю городчаста, темно-зелена, короткопухнаста або гола. Прилистки яйцеподібно-ланцетні, з торочками, довжина яких менша половини ширини прилистків. Черешки довгі. **Квітки** запашні, поодинокі, на довгих квітконіжках, неправильні, роздільнопелюсткові, **оцвітина** подвійна, з п'яти тупих чашолистків і п'яти різних пелюсток. Нижня пелюстка з шпоркою, на верхівці виїмчаста, інші – округлі; бічні пелюстки менші від інших. **Віночок** синьо-фіолетовий, рідше рожевий або білий. **Тичинок** п'ять, з короткими нитками і лускоподібними придатками, що піднімаються над пиляками. **Маточка** одна, зав'язь верхня, стовпчик короткий, приймочка потовщена, із загнутим до низу носиком. **Плід** – куляста пухнаста коробочка, що відкривається трьома стулками. **Цвіте** у березні – травні. **Розмножується** насінням і пагонами.

Поширення. Росте по всій Україні в листяних, рідше мішаних лісах і в садах. Тіньолюбива.

Використання. Ефіроолійна, лікарська, харчова, вітамінозна, медоносна і декоративна рослина.

Близькі види: фіалка дивна (*Viola mirabilis*), фіалка триколірна (*Viola tricolor*), фіалка польова (*Viola arvensis*).

ГЛУХА КРОПИВА ГЛАДЕНЬКА

Глуха кропива гладенька (лат. *Lamium laevigatum*).

З родини Губоцвітих – Lamiaceae.

Багаторічна трав'яниста рослина(30-80 см заввишки) з довгим повзучим кореневищем. **Стебло** просте або гілясте, чотиригранне, як і листки, м'яковолосистоопущене. **Листки** супротивні, серцеподібні, при основі черешкові, гостро пилчасті; верхні фіолетові або вишневі, нижні – темно-зелені з фіолетовими плямами. **Квітки** по 6 – 8 у кільцях, сидять у пазухах гострих лінійних приквіток. Квітки двогубі, з подвійною оцвітиною, чашечка дзвоникувата, зрослолиста, з одним шилоподібним зубцем. **Віночок** (до 20 мм завдовжки) рожевого забарвлення, верхня губа довга, серцеподібно вигнута, з довшими війками, значно перевищує середню лопать нижньої губи. Трубочка віночка вигнута, при основі здута, з волосистим кільцем зсередини, Нижня губа віночка при основі з зеленуватими крапочками, бокові лопаті нижньої губи з одним шилоподібним зубцем. **Плід** – розпадний горішок; горішки видовжено-яйцеподібні, темно-сірі, з бородавчастими виростами. **Цвіте** у квітні – липні. **Розмножується** насінням.

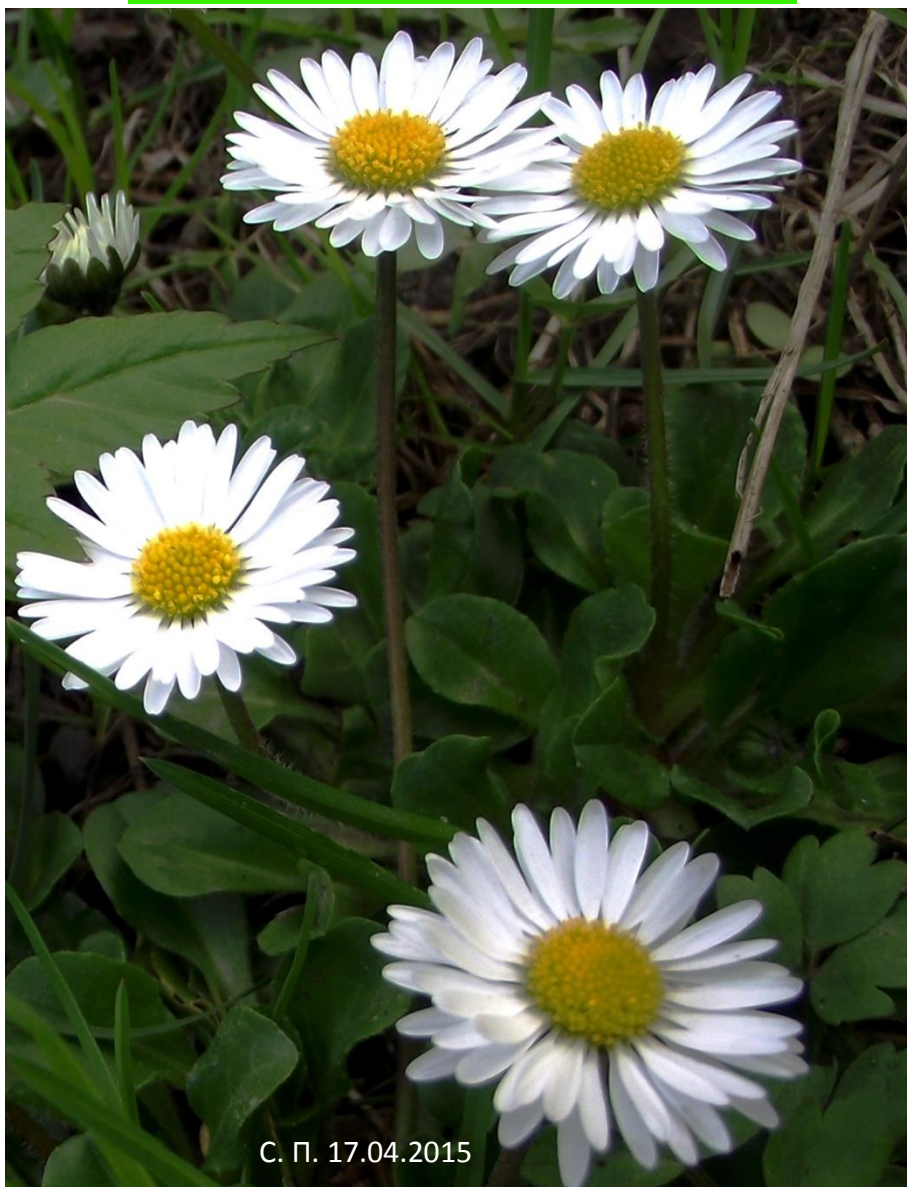
Поширення. Росте у листяних і мішаних лісах, по узбіччях доріг, як бур'ян на присадибних ділянках. Тіньовитривала рослина.

Використання. Лікарська, вітамінозна, медоносна декоративна рослина.

Близький вид: глуха кропива біла.

СТОКРОТКИ БАГАТОРІЧНІ

Маргаритки багаторічні (лат. *Béllis perénnis*).

Багаторічна трав'яниста рослина **родини Айстрових** (Asteraceae) або складноцвітих (Compositae). Багато споріднених рослин також мають назву «ромашка» (англ. Daisy). Іноді вважається інвазивним бур'яном, який важко викорінюється скошуванням. Дрібна рослина з коротким повзучим **кореневищем**. **Стебла** (квіткові стрілки) прямостоячі, 10-24 см заввишки, безлисті, всередині порожнисті, під **кошиками** потовщені і густіше, ніж в іншій частині стебла, відстобурчено волосисті. **Листки** в прикореневій розетці лапчасто-яйцеподібні, тупі, вгорі заруб часто-зубчасті або майже цілокраї, до основи раптово звужені у довші за листову пластинку **черешки**, з обох боків вкриті волосками; листова пластинка з виразною середньою жилкою та двома-трьома парами бокових жилок. **Квітки** (2-3 см), зібрані в кошики; крайові – язичкові, маточкові однорядні, білі або рожеві; серединні – трубчасті, двостатеві, жовті. **Плід** – сім'янка (0,5 мм завдовжки), жовтого кольору. **Цвіте** в квітні – травні. **Розмножується** насінням. Насіння дозріває в червні.

Поширення. Ростає в гаях, полях і луках, по узбіччях доріг, на присадибних ділянках.

Використання. Лікарська, медоносна і декоративна рослина. Діючі речовини: сапоніни, гіркоти, дубильні речовини, трохи ефірної олії, антоксантин і флавоноїди.

ПЕРВОЦВІТ ВЕСНЯНИЙ

С. П. 24.04.2015

Лат. *Primula veris*, синонім – *Primula officinalis*.

Багаторічна кореневищна трав'яниста рослина **родини первоцвітних** (Primulaceae). Квіткові **стебла** прямі, безлисті, 10-20 см заввишки. **Листки** зібрані приземною розеткою, яйцевидні або яйцевидно-видовжені, хвилясто-зубчастовінчасті, зморщені, зісподу вкриті сіруватим пушком, звужені в крилатий черешок. **Квітки** правильні, двостатеві, зібрані на вершечку стебла у зонтовидне **суцвіття** з 5-13 квітками, пониклими в один бік; чашечка трубчаста, п'ятигранна; віночок лійкуватий, з коротким п'ятилопатеvim відгином, яскраво-жовтий, усередині з жовтогарячими цятками при основі часток відгину. Тичинок п'ять, маточка одна, з верхньою зав'яззю, одним стовпчиком (коротким або довгим у різних квітках) і головчастою приймочкою. **Плід** – яйцевидна коробочка такої самої довжини, як і чашечка. **Цвіте** в квітні – травні.

Поширення. Ростає в лісах, на узліссях, серед чагарників. Тіньовитривала рослина.

Використання: лікарська, вітамінозна, харчова, медоносна, фарбувальна, декоративна рослина.

С. П. 24.04.2015

Близькі види: первоцвіт великочашечковий (*Primula macracalyx*), первоцвіт виокий (*Primula elatior*), первоцвіт полонинський (*Primula poloninensis*), первоцвіт безстеблій (*Primula vulgaris*, синонім – *Primula acaulis*).

ПЕТРІВ ХРЕСТ ЛУСКАТИЙ

С. П. 26.04.2015

С. П. 23.05.2015

Петрів хрест лускатий (лат. *Lathraea squamaria typus*).

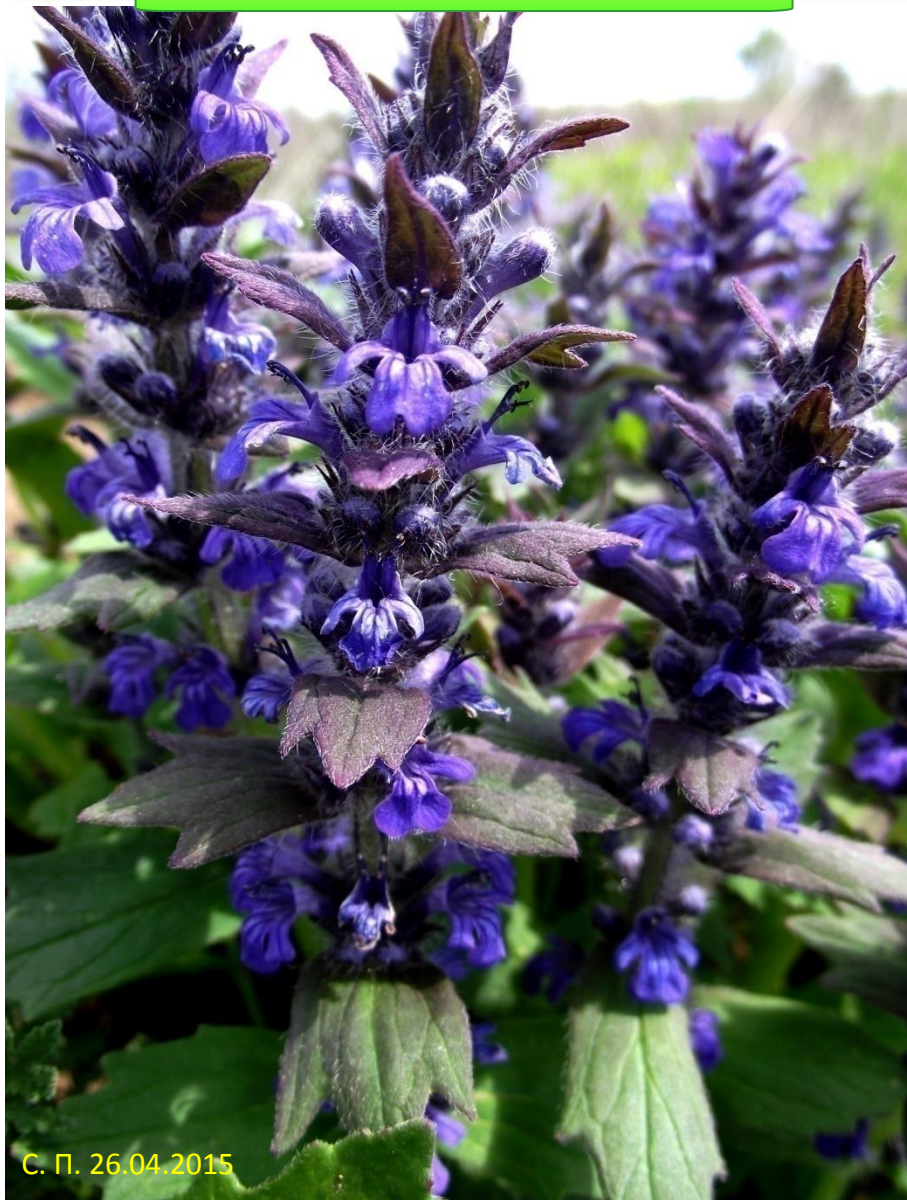
Цікава паразитична рослина **родини ранникові** (*Scrophulariaceae*). Петрів хрест паразитує на коренях листяних порід — граба, ліщини, бука, вільхи та ін. На **кореневищах** утворюється багато корінців-присосків, за допомогою яких рослина висмоктує з дерева-хазяїна поживні речовини. Бічні пагони його розміщені супротивно і горизонтально, ніби утворюючи хрест, чому так і названо рослину. Від добре розгалуженого **кореневища** з біло-рожевими м'ясистими лусками відростає квітконосне **стебло** 8-25 см заввишки, вкрите лускуватими **листками**. Як і вся рослина, листки не мають хлорофілу. У верхній частині квітконосних пагонів **квітки** утворюють густі однобічні китицевидні суцвіття. **Квітки** досить великі, пониклі, з дзвониковидною **оцвітиною**, з чотирма тичинками та однією маточкою. Багаторічна тіньовитривала рослина, росте поодинокі. **Цвітіння** в квітні-травні, запилюється комахами, переважно джмелями. **Плід** — коробочка, яка містить дуже багато дрібних насінин, що розносяться вітром. Один плодоносний пагін може приносити в рік до 50 тис. насінин.

Поширення. Росте в густих листяних лісах.

Рідкісний зникаючий вид!

Використання: Рослина отруйна, вживання може викликати отруєння, однак, використовується в медицині. З лікувальною метою використовують траву і коріння, зібрані під час цвітіння. Це чудове протипухлинний засіб, використовують при захворюваннях нирок, печінки, при водянці і асциті, при гінекологічних захворюваннях.

ГОРЛЯНКА ЖЕНЕВСЬКА

С. П. 26.04.2015

Горлянка женевська (лат. *Ajuga genevensis*).

Багаторічна трав'яниста рослина **родини губоцвітих** (*Lamiaceae*). **Стебло** просте, 10-40 см заввишки, рівномірно опушене. **Прикореневі листки** видовженоеліптичні або майже лопатчасті, короткочерешкові або сидячі; **верхівкові** – трилопатеві, сидячі, синюваті. **Квітки** неправильні, сині, зрідка – рожеві або білі, зібрані в кільця, що утворюють рідкий колос. **Плід** – горішок. **Цвіте** у квітні – червні.

Поширення. Ростає на сухих луках і степових схилах, узліссях, по чагарниках, у лісах.

Використання: медоносна, декоративна рослина. Рослина *неофіційна*. Хімічний склад ще не вивчено. Використовується в народній медицині.

Близькі види: горлянка повзуча (*Ajuga reptans*), горлянка Лаксмана (*Ajuga laxmanii*).

С. П. 09.05.2015

ГОРЛЯНКА ПОВЗУЧА

Горлянка повзуча (лат. *Ajuga reptans*).

Багаторічна трав'яниста рослина **родини губоцвіті** (*Lamiaceae*). Латинську назву роду утворено від латинського слова, що означає виганяти. Видова назва в перекладі з латинської мови – повзуча. Українська назва пов'язані з особливостями будови рослини. Має повзуче кореневище і облистнені пагони. **Стебло** до 30 см заввишки, прямостояче, 4-гранне, опушене по двох протилежних гранях. **Листки** супротивні; прикореневі – довгочерешкові, інші – майже сидячі. **Квітки** синьо-фіолетові, зібрані в кільця, обгорнуті приквітковими листками, подібними до звичайних листків. **Цвіте** в травні-червні. **Віночок** у горлянки повзучої має характерну будову: верхня губа недорозвинена, а нижня має вигляд 3-лопатевої пластинки, середня частина якої значно більша від бічних. **Тичинки і маточка** висуваються з досить довгої трубки віночка. Вони не захищені від несприятливих зовнішніх умов, бо у квітки немає верхньої губи. Проте в дощову погоду приквіткові листки, які містяться біля основи кільця верхнього ряду квіток, опускаються донизу і тим самим захищають тичинки і маточку від намокання. Запилюють рослину здебільшого бджоли. За несприятливих погодних умов у клейстогамних (закритих) квітках відбувається самозапилення.

Поширення. Росте на луках, у лісах і чагарниках.

Використання: медоносна, декоративна рослина, використовують у народній медицині. Трава містить алкалоїди, дубильні речовини, ефірні олії. Галенові препарати мають кровоспинну, потогінну, протизапальну, антисептичну дію.

МЕДУНКА ТЕМНА

С. П. 26.04.2015

Медунка темна – *Pulmonaria obscura* Dumort.

З родини шорстколистих – Boraginaceae.

Багаторічна ранньовесняна рослина (16-30 см заввишки) з тонким, зігнутим **кореневищем**. **Стебло** прямостояче, при основі з великими коричневими лусками, шорстке і короткозалозисте, як і листки. **Прикореневі листки** широкояйцеподібні (5-21 см завдовжки), загострені, при основі звужені в крилатий черешок, який у 1,5-2 рази довший за пластинку. **Стеблові листки** видовжені, при основі звужені або напівстеблообгортні. **Середні і верхні листки** сидячі. **Квітки** зібрані у верхівкове небагатоквіткове суцвіття – завійку. Квітки пониклі, на коротких квітконіжках, правильні. **Оцвітина** подвійна. Чашечка зрослолиста, дзвоникувата, при плодах здута, майже до середини п'ятилопатева, зелена або синювата. Віночок зрослопелюстковий (7-10 мм у діаметрі), рожевий, згодом пурпурово-фіолетовий або синій. Він лілкоподібної форми, з дзвоникуватим відгином і п'ятьма пучками волосків у зіві. Тичинок п'ять, що приросли нитками до трубочки віночка. Маточка одна, зав'язь верхня, чотирилопатева, стовпчик один, приймочка головчаста. **Плоди** – розпадний горішок. Горішки чорні, блискучі, пухнасті, округло-яйцеподібні, з гострим кілем і верхівкою. **Цвіте** в квітні – травні. **Поширення**. Росте в листяних, рідко мішаних лісах, у чагарниках. Рослина тіньолюбива.

Практичне використання: Лікарська, харчова, медоносна рослина. Завдяки високому вмісту каротину й аскорбінової кислоти медунку використовують для приготування різноманітних супів і овочевих страв.

АНЕМОНА ДІБРОВНА

С. П. 26.04.2015

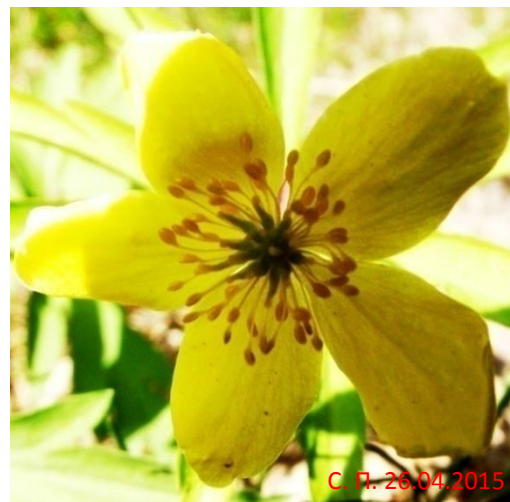
Анемона дібровна (Лат. – *Anemone nemorosa*).

Ефемероїд з родини жовтецевих (*Ranunculaceae*). Латинська назва роду (*Anemone*) перекладається як «дочка вітрів». Анемони – лісові ефемероїди, майже все своє життя проводять під землею у вигляді горизонтально розташованого товстого крохмалистого **кореневища**. Від **прикореневого листя** піднімається високий **квітконіс** з трьох листків. На верхівці квітконосу розташована одиночна досить велика **квітка** (іноді, дві квітки). Квітка, на відміну від найближчого родича – жовтцю, не має чашолистки, а складається лише з пелюсток. Тривалість цвітіння дуже коротка, до моменту розпускання листя на деревах анемона вже відцвітає, а до літа – дозріває насіння і надземна частина рослини засихає. **Цвіте** в квітні – травні. **Розмножується** насінням.

Поширення. Зустріти анемону можна лише в лісах з досить рихлим ґрунтом.

Використання:

Анемони – рослини отруйні! Отрута– анемонін.

С. П. 26.04.2015

Близькі види:

анемона дібровна – (*anemone nemorosa*);
анемона жовтецева, жаб'яче зілля – (*anemone ranunculoides*);
анемона лісова – (*anemone sylvestris*).

Анемона жовтецева.

БАРВІНОК ЗВИЧАЙНИЙ

С. П. 26.04.2015

Хрещатий барвінок (лат. *Vinca vulgaris*).

Вічнозелений півкущик родини барвінкових (Аросупасеае) 20-30 см заввишки. **Кореневище** – тонке, горизонтальне, до 70 см завдовжки. **Стебла** – повзучі, розгалужені, у вузлах укорінюються. Квітучі гілочки прямостоячі. **Листки** – супротивні (3-7 см завдовжки, 2,5 см завширшки), еліптичні, шкірясті, вічнозелені, цілокраї, голі, зверху блискучі, по краях гладенькі. **Квітки** – великі, двостатеві, правильні, пазушні, поодинокі, на довгих квітконосах. **Оцвітина** – подвійна, п'ятичленна. **Чашечка** зрослолиста, частки її ланцетні, голі, віночок синій, трубчастолійкоподібний (до 25 мм у діаметрі), трубочка віночка завдовжки до 2 мм. Тичинок п'ять, маточок – дві, зав'язі верхні. **Плід** складається з двох видовжених, стрічко-подібних листянок. **Цвіте** у квітні – травні.

Поширення. Барвінок росте у листяних лісах, переважно в грабових або в грабово-дубових, часто утворює суцільні зарості на десятках гектарів. Тіньовитривала рослина.

Використання: лікарська, отруйна і декоративна рослина. Із двох видів, барвінок малий та барвінок великий (у барвінка великого ширші листки з волосистими краями та більшими квітками), у науковій медицині використовують траву барвінку малого. З неї виготовляють препарат девінкан (містить алкалоїд вінкамін, який застосовують при гіпертонічній хворобі першої і другої стадій та серцебитті неврогенного характеру і вегетативних неврозах. З барвінку виготовляють препарати, які застосовують при головних болях як засіб, що розширює судини головного мозку.

ЗІРОЧНИК ЛІСОВИЙ

С. П. 26.04.2015

Зірочник ланцетолистий (лат. *Stellaria holostea*)

Китицекоренева багаторічна рослина **родини гвоздичних** (Caryophyllaceae), з повзучим гіллястим **кореневищем**. **Стебла** висотою 15-40 см, чотиригранні, ростуть вертикально, гладкі, ламкі, вверху гілясті. **Листки** сидячі, вузьколанцетні, гострі, довжиною 4-9 см, шириною 0,5-1,3 см, по краю і середній жилці шорсткуваті. **Суцвіття** негусті, квітки на довгих опушених квітконіжках. **Чашолистки** яйцевидно-ланцетні, гострі, гладкі, без добре помітних жилок, довжиною 7-10 мм. **Пелюстки** білі, удвічі довші чашечки, до половини двороздільні. **Тичинок** – десять, **маточка** – одна із трьома стовпчиками. **Плід** – куляста коробочка, трохи коротша від чашечки. **Цвіте** в квітні – липні.

Поширення. Мезофіт, часто зустрічається в листяних, хвойних та мішаних лісах різних типів на досить родючих ґрунтах. Довговегетуюча рослина. Відрізняється високою вегетативною рухливістю. Внаслідок великої швидкості і тривалості росту надземних батогів і «підстилкових» горизонтальних пагонів (столонів) дорослі особини зірочника швидко захоплюють територію, просуваючись на 100 см і більше протягом року. Рослини йдуть під сніг з зеленим листям, які протягом сніжного періоду відмирають, органічного спокою у них немає. Проростки з'являються в середині травня, можливе проростання насіння і в той же вегетаційний період. Незважаючи на велику кількість насіння, що розсіюються, сходи зірочника в лісі зустрічаються рідко, причому виключно на ділянках, позбавлених трав'яного покриву.

Використання: лікарська, отруйна рослина.

КОНВАЛІЯ ЗВИЧАЙНА

С. П. 03.05.2015

Конвалія звичайна (лат. *Convallaria majalis*).

Багаторічна трав'яниста рослина **родини лілійних**. Має довге повзуче розгалужене *кореневище*. **Квітконосне стебло** голе, прямостояче, безлисте, оточене при основі трьома-шістьма бурими піхвами. **Листки** прикореневі, звичайно їх два, зрідка один або три, довгасто-овальні або еліптичні, великі. Основа листка клиноподібна, у зовнішнього листка вона переходить у довгу піхву, яка обволікає стебло і черешок внутрішнього листка. **Квітка** зібрана на верхівці стебла в однобічну 6-10-квіткову *китицю*. *Квітконіжки* при основі з коротким плівчастим *приквітком*. Квітки правильні, з простою округло-дзвоникоподібною, білою, шестизубчастою *оцвітиною*. *Тичинок* шість, *маточка* одна, *стовпчик* один, *зав'язь* верхня. **Плід** – малонасінна червона ягода. Плоди конвалії поїдаються птахами, і насіння конвалії переносяться в шлунку птахів на далекі відстані. **Цвіте** в травні. **Розмножується** насінням і вегетативно.

Поширення. Росте конвалія звичайна на помірно вологому ґрунті. Зустрічається в хвойних, листяних і мішаних лісах. Тіньовитривала рослина. Назва роду з латини – конваллярія майяліс (лат. *Convallaria majalis*) означає: «**лілія долин, квітнуча в травні**».

Використання. Лікарська, ефіроолійна, отруйна і декоративна рослина. Рослина містить глікозиди, що регулюють серцеву діяльність. Лікарські препарати з конвалії у вигляді настоянок трави, настоїв, корглікону, крапель Зеленіна рекомендуються при серцевій недостатності, кардіосклерозі, та неврозах серця. **Конвалії отруйні**. Худоба, наївшись їх, гине, у людини викликає нудоту, запаморочення, судом.

ВЕРОНІКА ДІБРОВНА

С. П. 05.05.2015

Вероніка дібровна (лат. *Veronica chamaedrys*).
Народні назви: зміїна, серцева трава.

Багаторічна трав'яна рослина, **родини подорожникові** (*Plantaginaceae*). **Кореневище** тонке, гілясте, повзуче. **Стебла** заввишки 10-45 (50) см, з двома рядами розсіяних м'яких членистих волосків. **Листки** 1,5-5 см завдовжки і 1-3 см завширшки, супротивні, округлояйцеподібні, інколи довгастосерцеподібні, надрізано-тупозубчасті, зморшкуваті, вкриті сидячими волосками. Нижні листки коротко-черешкові, решта – сидячі. **Квітки** зібрані у небагатоквіткові супротивні китиці, що виходять з пазух верхніх листків. **Приквітки** ланцетні або довгасті, коротші або рівні чашечкам квітоніжкам. **Квітоніжки** нижніх квіток довші приквітків і чашечки, при плодах – прямі. **Чашечка** чотирьох роздільна, трохи опущена, з ланцетними долями, вдвічі коротшими вінця; вінець діаметром 10-15 мм, з трьома широкими округлими або ниркоподібними долями і однією яйцеподібно-видовженою, яскраво-блакитного кольору з білою каймою по контуру і темно-синіми жилками всередині. Колір квітки залежить від її віку: щойно розцвіла вона майже біла, потім світло-блакитна, бузкова, фіолетова. У розпалі цвітіння пелюстки яскраво-сині. **Плід** – коробочка. Коробочки 2,5-3 мм довжиною, 3,5-4 мм шириною, трьохгранні, насінини – бл.1 мм яйцеподібні, гладкі. **Цвіте** в травні – липні. **Розмножується** насінням і вегетативно, швидко освоює нові площі.

Поширення. Росте у листяних і мішаних лісах, по узбіччях доріг, в садах і на присадибних територіях.

Використання. Лікарська, медоносна і декоративна рослина.

ВЕРОНІКА ШИРОКОЛИСТА

с. п. 09.05.2015

Вероніка широколиста (лат. *Veronica teucrium*).

Багаторічна трав'яниста рослина **родини подорожникові** (Plantaginaceae). **Кореневище** повзуче, шнуроподібне. **Стебла** поодинокі або по 2-3, прямостоячі або висхідні, заввишки 15-70 см, досить товсті. **Листки** цілісні, яйцевидні або довгасто-яйцеподібні, довжиною 3-5,5 см, шириною 1,5-2,5 см, серцеподібно-трикутні, сидячі або на коротких черешках, по краю зубчато-пильчасті, зверху голі, знизу з волосками. **Квітки** двостатеві, неправильні, в супротивних, густих, довжиною 6-15 см, китицях (в числі 2-4), в пазухах верхніх листків; **квітконіжки** тонкі, вгору спрямовані, волосисті, дорівнюють або трохи довші лінійно-ланцетних або лінійних **приквітків** і **чашечки**. **Чашечка** п'ятироздільна, рідше чотирьохроздільна, частки чашечки лінійно-ланцетні до шилоподібних, довжиною 3-4 мм, голі або більш менш волосисті; **віночок** діаметром 9-17 мм, яскраво-синій, з темними жилками, в зіві білий і волосистий; частки віночка нерівні, три яйцеподібних або округло-яйцеподібних і одна яйцеподібна, коротко загострена. **Тичинки** (2) майже рівні вінцю, пильовики яйцевидні, сині, **маточка** – 1. **Плід** – коробочка широко-обернено-яйцеподібна або обернено-серцеподібна до округлої, довжиною 3-5мм, гола або покрита рідкими волосками. **Насіння** плоске, шириною близько 1,5 мм. **Цвіте** в травні – червні. **Розмножується** насінням.

Поширення. Росте у листяних і мішаних лісах, по узбіччях доріг, в садах і на присадибних територіях.

Використання. Лікарська, медоносна і декоративна рослина.

НЕЧУЙВІТЕР ВОЛОХАТЕНЬКИЙ

С. П. 09.05.2015

Корсатка волосиста (лат. *Hieracium pilosella*).

С. П. 09.05.2015

Багаторічна трав'яниста волосистоопущена кореневищна рослина родини айстрових (Asteraceae) або складноцвітих (Asteraceae). Має багаторічні повзучі пагони. Квітконосне стебло нерозгалужене, безлисте, 5-30 см заввишки, коротко-волосисте. Листки в прикореневій розетці, цілокраї, численні, оберненояцеподібно-ланцетні або ланцетні, до основи звужені у черешок, довго-волосисті, зверху голубувато-зелені, зісподу – сірувато-повстисті. Квітки усі язичкові, двостатеві, яскраво-жовті, з п'ятьма зубчиками на верхівці, зібрані в одиничні кошики, що розміщені на верхівці стебла. Обгортка черепичаста (9-12 мм завдовжки, 8-15 мм завширшки). Листочки обгортки лінійні, вкриті зірчастим пушком і чорнуватими простими і залозистими волосками. Язички крайових квіток зовні з червоними смужками. Тичинок п'ять, вони зрослися пиляками, маточка одна, завязь нижня. Столпчик один з дволопатевою приймочкою. Плоди циліндричні, сім'янки без носика до 2 мм завдовжки, темно-червоні, з дев'ятьма поздовжніми реберцями. Чубок із зазубрених, шорстких і крихких брудно-білих волосків. Цвіте у травні – червні, нерідко повторно восени.

Поширення. Нечуйвітер волохатенький росте на лісових галявинах, узліссях, вирубках, степових і піщаних схилах.

Використання: лікарська, медоносна, отруйна і декоративна рослина.

ЧИНА ВЕСНЯНА

С. П. 09.05.2015

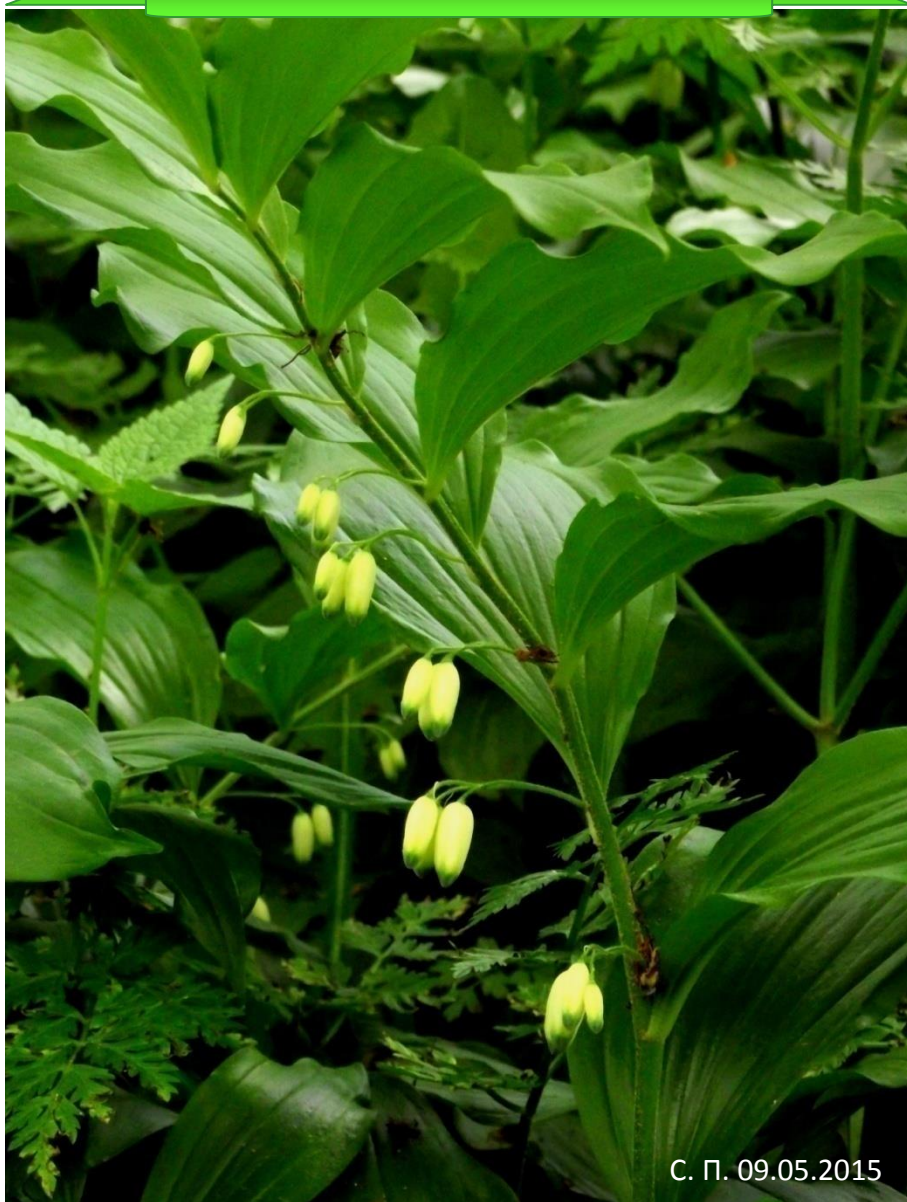
Горошок весняний (лат. *Lathyrus vernus*), горóх дікий, когúтики, півники, фасóля діка, лénча діка, луцérна діка, зозулинí черевíчки і ін..

Багаторічна трав'яниста рослина **родини бобових** (*Fabaceae*). Відомо бл. 160 видів, у тому числі в Україні – 27, з них у культурі – 2; 10 видів занесені до Червоного Списку Міжнародного Союзу Охорони. **Кореневище** товсте, гіллясте, без пагонів, з численними тонкими чорними коренями. **Стебла** прямостоячі, гіллясті, гранисті. **Прилистки** великі, яйцевидно-ланцетні, 15-20 мм завдовжки, 5-8 мм завширшки. **Черешки** жолобчасті, довші за прилистки. **Листя** складається з 2-4 пар яйцевидних або широкоовального **листочків** 3,5-8 см завдовжки, 5-8 мм завширшки, довго загострених, знизу сіро-зелених. **Квітконоси** прямостоячі, довші за листя. **Суцвіття** – китиця з 3-8 квітками. **Квітки** досить великі, 15-20 мм завдовжки, пониклі, пурпурові, при висушуванні синіють. **Чашечка** широкодзоникова. **Зубці чашечки** загострені, трикутно-ланцетні; нижній, найдовший, трохи коротший трубки; верхні сходяться один з одним – набагато коротші трубки. **Прапор** округло-овальний, поступово звужений в короткий нігтик. **Крила** на вузькому короткому нігтику. **Човник** однакової довжини з крилами, розширюється на вузькому нігтику. **Боби** довгасто-лінійні, стислі з боків, звужені до основи і до кінця, 4-5 см завдовжки і 4-5 мм завширшки, темно-бурі, майже чорні. **Насіння** кулясте, гладеньке, строкате, по 8-10 штук у бобі. **Цвіте** у квітні – травні, плодоносить у червні – липні.

Поширення. Зустрічається в широколистяних лісах, на вирубах, серед чагарників, по схилах гір, рідше на луках.

Використання: лікарська, медоносна, кормова (для тварин) і декоративна рослина.

КУПИНА БАГАТОКВІТКОВА

С. П. 09.05.2015

Купина рясноцвіта (лат. *Polygatum multiflorum*).

Багаторічна трав'яниста рослина з **родини холодкових** (*Asparagaceae*). Рослина 30-60 см заввишки, **стебло** голе, округле, **листки** довгасті або еліптичні, біля основи трохи звужені, голі, з короткими **черешками**, зверху зелені, знизу сірувато-зеленуваті, 10-11 см завдовжки, 4-4,5 см завширшки. **Квітконіжки** у півхвах листя з трьома – п'ятьма **квітками**, голі, **оцвітина** біла, звужена над зівом, вгорі трохи розширена, з шістьма зеленуватими, відігнутими на кінцях зубцями, які вгорі з внутрішньої сторони короткоопушені, **плід** – синьо-чорна ягода близько 1 см у діаметрі. **Цвіте** у травні – червні протягом місяця.

Близький вид до купини запашної (*Polygatum odoratum*) синонім купини лікарської (*Polygatum officinale*), з якою утворює природний гібрид *Polygatum* × *hybridum* Brügger. Відрізняється великим числом листків, розташованих більш менш горизонтально або трохи піднятих. Квітки (і відповідно, ягоди) розташовані по 3 і більше (у купини запашної в нормі не більше 2-х квіток).

Поширення. Мешкає в тінистих змішаних лісах, чагарниках.

Використання: лікарська, медоносна, декоративна, отруйна рослина.

Хімічний склад. Кореневища містять алкалоїди, сапоніни, слизисті речовини, крохмаль, цукри тощо. Користуватися купиною треба обережно, бо всі частини рослини містять алкалоїди і в свіжому вигляді викликають блювоту. Крім Молоді пагони купини містять вітамін С (90-220 мг%) і вживаються в їжу у відвареному вигляді як спаржа.

ЗЕЛЕНЧУК ЖОВТИЙ

С. П. 09.05.2015

Зеленчук жовтий (лат. *Galeobdolon luteum*).

Багаторічна трав'яниста рідко опушена рослина **родини губоцвітних**. Зеленчук жовтий – один з масових рослин в дібровах. Коли йдеш по лісу, суцільні зарості зеленчука нерідко тягнуться впродовж багатьох десятків, а іноді і декількох сотень метрів. Коли він цвіте, він трохи схожий на «глуху кропиву» (так іноді називають яснотку білу), але тільки квітки його не білі, а світло-жовті. Рослина має розгалужене довге **кореневище** та повзучі пагони. **Стебла** висхідні, прості, зрідка – розгалужені, біля основи – червонуваті, 15-30 см заввишки. **Листки** прості, цілісні, супротивні, черешкові, яйцеподібні, подвійно-зубчасті, часто із сріблясто-білими плямами. **Квітки** – у шести квіткових кільцях. **Віночок** двогубий, жовтий; Верхня губа довго вийчата, лопаті нижньої губи яйцеподібні, середня лопать більша за бічні. **Плід** – з чотирьох горішків. **Цвіте** у квітні – травні, запилюється комахами, добре розмножується повзучими пагонами.

Поширення. Зустрічається в широколистяних та мішаних лісах, на узліссях і в чагарниках. Тіньовитривала рослина.

Використання: лікарська, медоносна, декоративна рослина.

З молодих пагонів зеленчука готують весняні салати. Зеленчук жовтий містить вітаміни, мікро- та макроелементи. Особливо багато в цій рослині водорозчинних сполук кремнію.

Препарати зеленчука проявляють сечогінну, протизапальну активність. Використовують при аденомі простати, нефритах, уретритах, нетриманні сечі, циститах.

МАРЕНКА ЗАПАШНА

С. П. 11.05.2015

Маренка запашна (*Galium odoratum*, *Asperula odorata*).

Багаторічна трав'яниста рослина **родини маренових** – *Rubiaceae*, (10-30 см заввишки) з тонким, повзучим кореневищем, пахне, як кумарин. **Стебло** прямостояче, нерозгалужене, чотиригранне, гладеньке. **Листки** сидячі, нижні лопатоподібні, в 4-б-членних кільцях: верхні листки ланцетні, гострокінцеві з шорстким краєм, у восьмичленних кільцях. **Квітки** у верхівковому малокувітковому суцвітті, що складається з трьох півзонтиків, зібраних у щиткоподібну волоть. Квітки білі, правильні, невеликі. *Чашечка* непомітна, віночок зрослопелюстковий, лійкоподібний, до середини чотирироздільний. *Тичинок* чотири (п'ять), *маточка* одна, зав'язь нижня, двогнізда, стовпчик двороздільний з головчастими приймочками. **Плід** – розпадний кулястий горішок, вкритий гачкуватими щетинками. **Цвіте** у травні – червні.

Поширення. Росте маренка у листяних, рідше мішаних лісах. Рослина тіньовитривала. Утворює куртини, зарості.

Використання. Лікарська, медоносна, кормова, харчова, фарбувальна і декоративна рослина.

У народній медицині використовують як проносний, сечогінний засіб, який сприяє розчиненню і відходу піску і каменів у жовчновидільних шляхах, жовчному міхурі та в нирках, при аритміях серця, водянці, гострих катарах шлунка і кишок, як пом'якшувальний засіб при кашлі, як заспокійливий і снотворний засіб. Рослина містить кумариновий глікозид (що надає їй приємного запаху), дубильні речовини, ефірну олію, смоли, застосовують для ароматизації тютюну, білизни.

ГЕРАНЬ ВЕЛИКОКОРЕНЕВИЩНА

С. П. 16.05.2015

Журавець великокореневищний (*Geranium macrorrhizum*),
нар. назви: калачик, мушкатель, бобовиння, вовчиця і ін..

Герань або журавець (*Geranium*) – рід рослин родини геранієвих, основний і найбільший у родині – нараховують понад 300 видів гераней. Українська назва рослини журавець, як і така в інших мовах (англ. cranesbill, рос. журавник) походить від подібності сім'янки рослини на дзьоб журавля. Родова назва герань за етимологією – грецькомовна: від грец. γέρανος, що також означає «журавель».

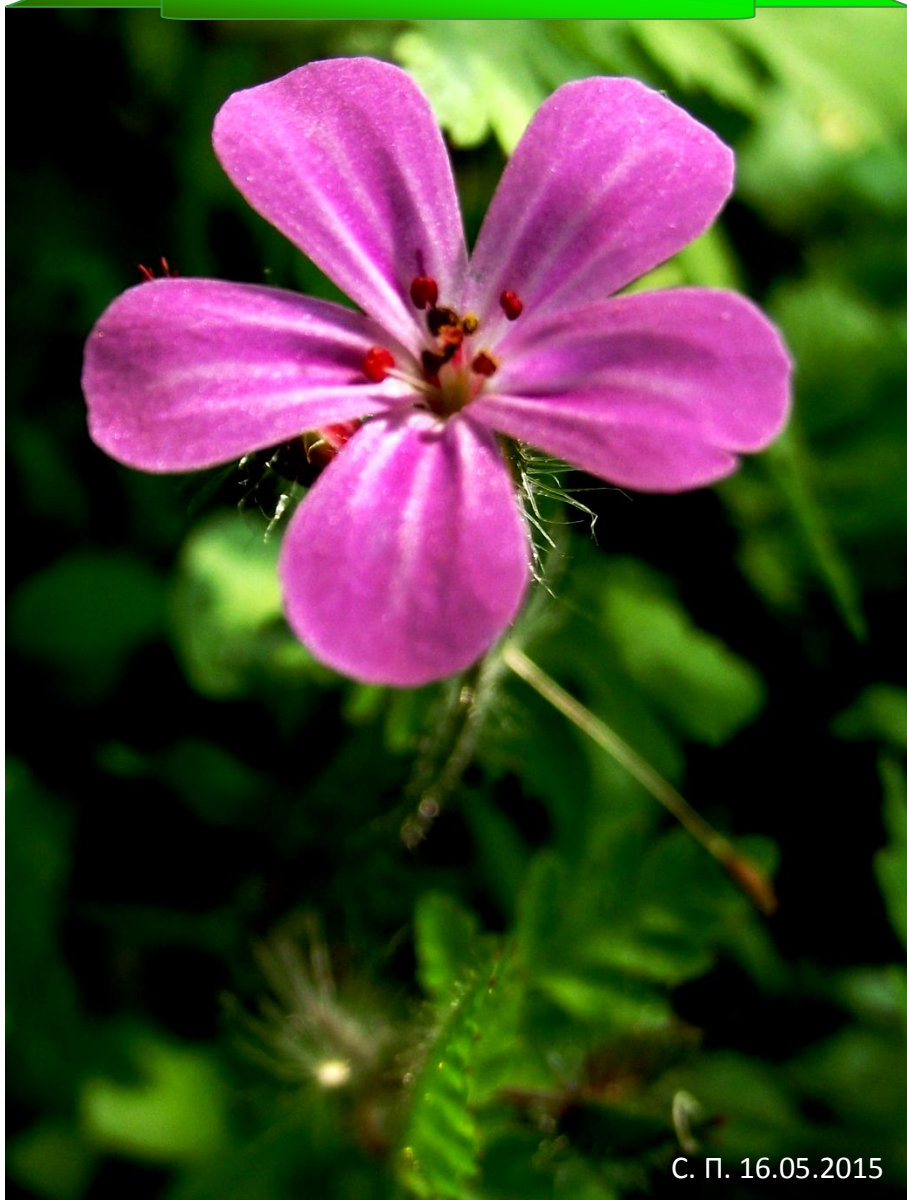
Герань великокореневищна – багаторічна трав'яниста рослина **родини геранієвих** (*Geraniaceae*). Має товсте здерев'яніле кореневище. **Стебло** розгалужене, до 60 см заввишки. **Листки** ниркоподібні або округлі, пальчатороздільні, з широко надрізнаними сегментами. **Квітки** правильні, двостатеві, п'ятипелюсткові, рожево-фіолетові, криваво-червоні або блідо-рожеві, одиничні, на довгих квітконіжках. **Плід** – коробочка, розпадається на 5 однонасінних часток. **Цвіте** у травні – червні.

Поширення. Ростає на кам'янистих місцях у передгір'ях та гірському поясі, в садах. Тіньовитривала рослина, але може рости і на відкритих місцях і витримувати тривалу спеку.

Використання: декоративна, медоносна і лікарська рослина.

Рослина містить флавоноїди, ефірну олію, борнеол, гераніол, карвакрол, цимол, вітаміни, мінеральні та дубильні речовини. Галенові препарати герані мають в'яжучі, гіпотензивні, седативні, протисудомні властивості. Застосовують при гіпертонічній хворобі, епілепсії, проносах, безсонні.

ГЕРАНЬ ЛІСОВА

С. П. 16.05.2015

Герань лісова (лат. *Geranium sylvaticum*).

Багаторічна трав'яниста рослина **родини геранієвих** (Geraniaceae). Косе або майже вертикальне кореневище вгорі потовщене і покрите залишками прикореневого листя. **Стебла** досягають у висоту 30-80 см, прямостоячі, у верхній частині розгалужені, покриті волосками. **Прикореневі листки** ниркоподібно-округлі, пальчатороздільні, з широко надрізними сегментами. на довгих волосистих черешках, зібрані в розетку, зверху притиснуто-волосисті. Частки їх широко-ромбічні або яйцевидні, неглибоко перистонадрізані або крупнозубчасті. **Середні стеблові листки** значно менші. **Верхні стеблові листки** супротивні, майже сидячі. Ланцетні прилистки довжиною до 2 см. **Квітки** великі, зібрані по два в пухке суцвіття. **Квітконоси** завжди стирчать (цим герань лісова відрізняється від близькоспорідненого виду – герані лучної, у якої квітконоси до і після цвітіння відхилені вниз). **Пелюстки** оберненояйцеподібні, довжиною до 15-20 мм. Залежно від ґрунтових умов, колір пелюсток варіює від рожево-бузкового до світло-пурпурового. **Чашолистки** в 1,5-2 рази коротші пелюсток. **Тичинок** десять, від половини висоти вони війчасті, до основи розширюються до вузьколанцетних. **Цвіте** у травні – червні. **Плід** за формою нагадує пташиний дзьоб. **Розмножується** переважно насінням.

Поширення. Росте зазвичай в листяних та мішаних лісах, на вологих ґрунтах.

Використання: декоративна, медоносна і лікарська рослина. Має дезинфікуючі, протизапальні, знеболювальні, вяжучі, антибактеріальні, антитоксичні, ранозагоювальні, кровоспинні, заспокійливі і протизудні властивості.

ГРАВІЛАТ РІЧКОВИЙ

С. П. 16.05.2015

Гравілат річковий (лат. *Geum rivale*).

Багаторічна трав'яниста рослина **родини розоцвітих** (*Rosaceae*). **Кореневище** товсте, буре, повзуче, покрите залишками листя. **Стебло** прямостояче, просте або злегка розгалужене на верхівці, волохате, вверху темно-червоне, заввишки 25-80 см. Стеблові **листки** короткочерешкові або сидячі. Прикореневі – на довгих черешках. **Квітки** рослини пониклі, широко-дзвоніві. У темно-червоний колір забарвлена чашечка квітки. **Пелюстки** гравілату річкового зовні кремового або білого кольору, зсередини – нижні частини – темно-червоні, хоча іноді, золоті з темно-червоними жилками. **Квітконіжки** – опущені, святіші від стебла. **Цвіте** в травні – червні. **Розмножується** переважно насінням. **Плід** – пізнооппадаючий багатогорішок червоного відтінку.

С. П. 16.05.2015

Поширення. Найсприятливіші умови зростання рослини – на сонці або у напівтіні, на слабокислих ґрунтах, іноді на берегах річок.

Використання: лікарська, харчова, медоносна і декоративна рослина. Харчові властивості рослини були давно відомі: родова назва *Geum* означає «смачний». Величезна кількість вітамінів міститься в молодому листі, з якого найчастіше готують салати, а корені рослини використовують як прянощі. Препарати з кореневищ гравілату мають в'яжучу, протизапальну, кровоспинну, ранозагоювальну дію.

АНЕМОНА ЛІСОВА

С. П. 16.05.2015

Анемона лісова (лат. *Anemone sylvestris*).

Це багаторічна кореневищна трав'яниста рослина **родини Жовтецеві** (*Ranunculaceae*), відноситься до найкрасивіших представниць даного роду. **Стебло** прямостояче, у верхній частині майже білоповстисте, 15-30 см заввишки. **Листки** довгочерешкові, прикореневі, 5-роздільні, густоопушені. **Квітки** чисто білі, іноді яскраво-рожевого відтінку, всередині ворсисті. великі (30—70 мм у діаметрі), одиничні, здебільшого з 5 пелюсток. **Цвіте** в квітні – травні. **Плід** – сім'янка. **Розмножується** анемона діленням повзучих кореневищ після цвітіння, пагонами, що вкорінюються, або насінням.

Поширення. Рoste в широколистяних і мішаних лісах, на лісових луках, узліссях, по чагарниках, на схилах, особливо інтенсивно розвивається на вапнякових ґрунтах з достатком вологи.

Використання: лікарська, медоносна, декоративна і отруйна рослина.

С. П. 16.05.2015

Препарати анемони лісової виявляють болетамувальні, антисептичні, протизапальні, потогінні та сечогінні властивості. В народній медицині відвар трави вживали при погіршенні зору і слуху, при головному й зубному болях, коклюші, хворобах горла і простудних захворюваннях.

МОЛОЧАЙ КИПАРИСОПОДІБНИЙ

С. П. 16.05.2015

Молоча́й кипарисоподі́бний (лат. *Euphorbia cyparissias*).

Багаторічна трав'яниста рослина **родини молочайних** із стеблом 15-40 см заввишки. **Стебла** численні, прямостоячі, голі, в нижній частині короткопухнасті, з неплідними гілочками. Стеблові **листки** вузьколінійні. На стеблі густе листя. **Квітки** різностатеві, однодомні, запашні, листочки – покривала жовтуваті з пурпуровим відтінком. **Цвіте** в травні – червні, восени – повторно. **Плід** – густо-дрібно-бородавчастий трилопатекий горішок.

Поширення. Ростає на узліссях, луках, як бур'ян на полях та біля доріг.

Використання: лікарська, медоносна, декоративна і отруйна рослина.

Рослина містить їдкий отруйний молочний сік (евфорбій), смоли, каучук, органічні кислоти, жирну олію, алкалоїди. Галенові препарати мають, болетамувальну, послаблюючу, сечогінну, потогінну, місцевопідразнювальну дію. Використовують при запальних процесах дихальних шляхів, гастриті, запорах, набряках, аскаридозі.

С. П. 16.05.2015